

Datum
2023-06-10
Adress
205 80 Malmö
Diarienummer
FSN-2023-2138

Yttrande

Till
Kommunstyrelsen

Remiss angående Remiss från Socialdepartementet - En uppväxt fri från våld - En nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn (SOU 2022:70)

STK-2023-621

Sammanfattning

Funktionsstödsnämnden är positiv till förslaget till strategi och dess intention om att höja ambitionen och kraftsamla i det våldsförebyggande och våldsbekämpande arbetet. Nämnden är särskilt positiv till att strategin utgår från barnets rättigheter och att detta genomsyrar de föreslagna målen, insatsområdena och åtgärderna för att säkerställa alla barns rätt till en uppväxt fri från våld. Överlag instämmer nämnden med förslagen i utredningen, men lämnar vissa synpunkter på strategin samt på de förslag på åtgärder och bedömningar som särskilt berör nämndens verksamhetsområden och målgrupper.

Yttrande

Synpunkter avseende strategin

Strategins övergripande målsättning är att varje barn ska ha en uppväxt fri från våld och innefattar fem långsiktiga mål som anger inriktningen för arbetet mot det övergripande målet (avsnitt 14.3). Funktionsstödsnämnden anser att de fem målen är tydliga och täcker in centrala områden för att stärka barns rätt i förhållande till våldsutsatthet. Samtidigt menar nämnden att det kan ta lång tid innan de föreslagna åtgärderna får effekter för barn och som motverkar själva våldet. Många av åtgärderna innefattar att utreda och kartlägga särskilda områden vilket nämnden instämmer i är nödvändigt, men vill samtidigt betona behovet av insatser som kan genomföras här och nu för att minska risken för barn att utsättas, eller utsätta, för våld. Vidare anser nämnden att de åtgärder som föreslås för att förbättra hanteringen efter att våld har inträffat är bra och en viktig utveckling för barnets rätt till stöd, delaktighet och information men nämnden hade önskat en ännu tydligare inriktning på det förebyggande arbetet och mer konkreta och kraftfulla åtgärder inom detta.

Nämnden välkomnar att målen så uttalat utgår från barnets rättigheter och att barn och unga med olika förutsättningar och erfarenheter i hög grad varit delaktiga i utredningen och att förslagen utformats utifrån deras åsikter och önskemål. Nämnden är även positiv till att

många av de förslagna insatsområdena och åtgärderna kopplade till målen har ett funktionsrättsperspektiv. Utredningen och dess förslag har uppmärksammat både barn och föräldrar med funktionsnedsättning, inte överallt men perspektivet är fångat vilket nämnden menar är en positiv utveckling. Barn och unga med funktionsnedsättning är en särskilt sårbar grupp där risken för våldsutsatthet är stor. Detta identifieras även i utredningen och många förslag är kopplade till denna grupp, nämnden hade dock velat se fler förslag som riktade fokus mot det stora behovet av individuella insatser för denna målgrupp.

Funktionsstödsnämnden instämmer med utredningen om att våld mot barn är en viktig folkhälsofråga och därför bör länkas samman med folkhälsoarbetet (sida 710). Nämnden menar att denna helhetsbild kan skapa goda förutsättningar för det fortsatta främjande och förebyggande utvecklingsarbetet inom båda områden. Det finns en tydlig koppling mellan tidiga (förebyggande) folkhälsoinsatser och det berörda området vilket kan skapa en långsiktig förändring för de utsatta målgrupperna.

Nämnden är därmed även positiv till att Folkhälsomyndigheten ges en central roll i strategiarbetet och ett särskilt ansvar för att stödja, hålla samman och driva arbetet med strategin framåt (kap. 14.5). Myndighetens uppdrag förutsätter nära samverkan med olika samhällsaktörer och har en vision som är en folkhälsa som stärker samhällets utveckling. För att det ska kunna uppnås behöver alla grupper, särskilt sårbara grupper som bland annat återfinns inom nämndens målgrupper, prioriteras för att i största möjliga mån kunna skapa en jämlik hälsa som bidrar till samhällsutveckling. Funktionsstödsnämnden vill därför särskilt lyfta vikten av att målgrupper inom nämndens verksamhetsområde och samhällsaktörer som representerar dessa aktivt medverkar med sina synpunkter och erfarenheter i det fortsatta arbetet för att säkerställa funktionsrättsperspektivet.

Utredningen föreslår att en ny lag med vissa bestämmelser om kommuners ansvar för att förebygga och bekämpa våld mot barn ska införas (kap. 14.8). Kommunerna ska kartlägga och analysera behoven samt upprätta planer för de åtgärder som man avser att vidta, och minst vart tredje år uppdatera lägesbilden och följa upp åtgärdsplanen. Kopplat till lagförslaget föreslås att det ska tydliggöras att bestämmelserna i den nya lagen inte ersätter vad som följer av annan lag eller föreskrift avseende kommuners ansvar för kartläggning, planering och kontinuerligt förbättringsarbete. I utredningen lyfts att det kan finnas både synergieffekter och effektivitetsvinster genom att samordna liknande skyldigheter, men att det bör vara upp till de enskilda kommunerna att själva besluta om i vilken utsträckning denna samordning ska göras. Funktionsstödsnämnden menar att det är bra att lagförslaget ger en riktning och inte detaljstyr hur arbetet i kommunerna ska gå till, men önskar ett förtydligande om hur de olika reglerna i lagstiftning och föreskrifter förhåller sig till varandra, för att underlätta arbetet i kommunerna. Vidare kan det även behövas stöd i genomförandet av lägesbilden för att skapa jämförbarhet mellan städer och kommuner, men även stöd i hur dessa lägesbilder förhåller sig till de som ska tas fram vartannat år inom

ramen för den närliggande lagen (2023:196) om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete.

Funktionsstödsnämnden vill även lyfta att det i Malmö stad och funktionsstödsförvaltningen redan idag sker arbete som går i den riktning som motsvarar både strategins och lagstiftningens intentioner. Malmö stads plan ”Fri från våld - en gemensam angelägenhet” avser arbetet mot våld och förtryck riktat mot både barn och vuxna och innefattar alla nämnder och förvaltningar, styrelser och bolag i Malmö stad. Nämnden gör bedömningen att den nationella strategin och lagförslaget kan förstärka stadens och nämndernas arbete med den kommungemensamma planen, och tydliggör vikten av arbetet med just våld mot barn.

Synpunkter avseende åtgärder och bedömningar särskilt relevanta för nämndens verksamhetsområden och målgrupper

För att förverkliga de fem långsiktiga målen i strategin identifierar utredningen ett antal övergripande områden där det är särskilt angeläget att åstadkomma en förändring. Till varje insatsområde presenteras ett antal förslag på åtgärder och bedömningar.

Funktionsstödsnämnden lämnar i detta avsnitt synpunkter på de åtgärder och bedömningar som är särskilt relevanta för nämndens verksamhetsområden och målgrupper.

En övergripande synpunkt är att det är positivt att flera insatsområden presenterar förslag på åtgärder som berör anpassad information, exempelvis förbättrad information om samhällets stödinsatser (sida 817), kartlägga behov och ta fram visualiserande material (sida 824) samt stöd- och informationsmaterial riktat till föräldrar och andra närstående (sida 839). Nämnden välkomnar att majoriteten av dessa förslag särskilt poängterar att informationen ska vara tillgänglighetsanpassad och genomföras i samråd med Myndigheten för delaktighet. Det är ett viktigt steg i att säkerställa att alla, oavsett behov eller förutsättningar, har möjlighet att tillgodogöra sig viktig information om våldsutsatthet, stöd och insatser. Nämnden vill i detta sammanhang markera vikten av olika informationsvägar och arbetssätt för att säkerställa att informationen verkligen når de som vanligtvis har svårt att få eller ta till sig information.

Åtgärder och bedömningar kopplade till mål 1: ”Våld mot barn ska förebyggas” (sida 765):

Funktionsstödsnämnden ser positivt på utredningens förslag som rör socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens ansvar och förutsättningar gällande förebyggande arbete mot våld mot barn (sida 768). Nämnden instämmer i utredningens identifierade brister och utmaningar inom vården för barn och unga, för vilken ansvaret i dag är fördelat på flera olika huvudmän. Denna utmaning är särskilt påtaglig för barn och unga med funktionsnedsättningar som behöver ha kontakt med en mängd olika aktörer inom hälso- och sjukvården och andra områden. Utredningens förslag om en fortsatt utveckling av nationellt hälsoprogram för barn och unga (som föreslagits i tidigare betänkande och förstudie) är därför positivt utifrån att det adresserar behovet av en sammanhållen,

regelbunden och jämlik hälsouppföljning för barn och unga (sida 768–771). Nämnden noterar att förstudien ”Slutrapport – Förstudie avseende ett nationellt hälsoprogram för barn och unga, Socialstyrelsen 2022” endast nämner funktionsnedsättning några få gånger, och vill därför betona vikten av ett funktionsrättsperspektiv i det fortsatta arbetet med hälsoprogram för att säkerställa att utformningen av ett sådant program möter alla barns behov och förutsättningar.

Utredningen lämnar två förslag på åtgärder som innebär målgruppsanpassade föräldraskapsstödsprogram och stöd i föräldraskapet för föräldrar med egna funktionsnedsättningar (sida 787–790). Funktionsstödsnämnden menar att dessa förslag är bra och möter ett behov som är stort och utbrett. Nämnden saknar dock förslag på tydliga åtgärder som är kopplade till själva problemanalysen och som innebär ett mer konkret stöd till föräldrar/ vårdnadshavare. En identifierad riskfaktor för våld är den extrema stress och belastning som kan uppstå om föräldrar/vårdnadshavare till barn med funktionsnedsättning inte tillhandahålls adekvat stöd i rätt tid. Det behövs tidiga, konkreta och avlastande insatser och stöd för föräldrar/vårdnadshavare i riskzon för att förebygga eventuellt framtida våld. Det kan exempelvis handla om individuellt stöd och stöd av familjebehandlare. Nämnden vill här särskilt poängtera betydelsen av att alla instanser inom sjukvården ska kunna informera om och ge stöd i att ansöka om insats enligt LSS när behov finns. Att i ett tidigt skede direkt informera föräldrar om det stöd som finns via LSS och stötta i kontakt kan både underlätta för föräldrarna/vårdnadshavarna och motverka risken för eventuellt våld i framtiden.

Funktionsstödsnämnden anser att det är bra förslag att Socialstyrelsen ska kartlägga vad som idag erbjuds inom kommunerna för att möta behov av stöd i föräldraskapet för föräldrar med egna funktionsnedsättningar samt hur stödet når målgruppen (sida 788–789). Nämnden vill här lyfta den eventuella risken i att stödet inte når alla i målgruppen, och att en utmaning kan vara att det endast är de som har möjlighet att ta till sig informationen som blir aktuella för stöd. Nämnden vill därför belysa vikten av att kartläggningen även tar hänsyn till denna aspekt och möjliggör en analys av vilka som inte nås av, eller kan ta till sig, erbjudande av stöd. Detta blir särskilt viktigt i de fall förslag på hur stödet kan utvecklas ska utarbetas.

Funktionsstödsnämnden instämmer med bedömningen om att IVO:s roll bör stärkas i att förebygga våld mot barn i samhällsvården samt att i tillsynen i högre utsträckning identifiera våld som sker i verksamheterna (sida 798). Vidare är nämnden positiv till bedömningen att utreda förutsättningarna för att inrätta ett ombud med uppgift att bevaka barns rättigheter och utreda uppgifter om våld vid vistelse i samhällets vård (inklusive boende med särskild service och korttidsvistelse enligt LSS). Nämnden anser dock att båda dessa bedömningar borde vara skarpa förslag på åtgärder. Många barn med funktionsnedsättning har få eller inga vägar att uttrycka sin våldssituation, och kan även ha svårigheter att veta vad eller hur det ska uttryckas. Att stärka rättigheterna för barn i vistelse i samhällets vård och inrätta ett tydligare signalsystem för våldssituationer kan därför minska risken för våld men även situationer där

personal i sitt arbete för att skydda barnet träder över gränsen för vad som är lagligt. Ju tidigare förstärkningen inom tillsyn och rättighetsbevakning kan ske desto bättre, därav nämndens åsikt att bedömningarna görs om till åtgärdsförslag.

Åtgärder och bedömningar kopplade till mål 2 ”Barns våldsutsatthet ska upptäckas” (sida 802):

Utredningen presenterar tre förslag gällande frågor om våld inom vård och omsorg, bland annat uppföljning av i vilken utsträckning frågor om våld ställs samt kartläggning av behov och utbud av metoder och arbetssätt för att screena för våld inom barnhälsovården och elevhälsan (sida 811). Funktionsstödsnämnden är positiv till förslagen, men vill särskilt lyfta behovet av att i detta arbete utreda hur möjligheterna ser ut för barn och unga med funktionsnedsättning att svara på frågor utan förälder/vårdnadshavare närvarande. Kompetensen och verktygen inom samtal med barn med olika kommunikationsstöd behöver stärkas hos de som ställer frågor för att möjliggöra att barnet kan kommunicera även utan vuxen närvarande. Detta är särskilt viktigt för att kunna fånga upp situationer där förälder/vårdnads-havare eller personal är den som utövar våldet. Nämnden önskar därför att denna fråga tydliggörs i arbetet med förslagen.

Åtgärder och bedömningar kopplade till mål 3 ”Barn ska få det skydd och stöd samt den behandling de har rätt till” (sida 816):

Funktionsstödsnämnden instämmer i utredningens bedömning om att ett fortsatt aktivt och långsiktigt arbete bör bedrivas för att förbättra tillgängligheten till barn- och ungdomspsykiatri för våldsutsatta barn (sida 819). Nämnden vill här framhålla det akuta läget med långa väntetider för barn och unga att få stöd, både för våldsutsatta barn och generellt sett, och menar att det behövs kraftfulla åtgärder och stora resurser för att säkerställa att förbättringar kan påbörjas direkt. Nämnden menar därför att bedömningen istället borde vara ett skarpt förslag på åtgärd.

Utredningen presenterar flera förslag för att stärka barns delaktighet i utformning, genomförande och uppföljning av insatser, bland annat genom komplettering av SoL och LVU (sida 822). Funktionsstödsnämnden instämmer i kompletteringsförslagen och menar att det innebär ett tydliggörande av barnets rätt till information utifrån sina förutsättningar samt av ansvaret för att barnet förstått informationen.

Ytterligare två förslag inom detta område rör uppföljning. Det första innebär att utreda hur regleringen kan stärkas vid socialtjänstens individuella uppföljning av insatser till barn som utsatts för eller riskerar att utsättas för våld (sida 825). Funktionsstödsnämnden instämmer särskilt i behovet av att undersöka om det krävs en reglering för att stärka förutsättningarna att följa upp insatserna utifrån barnets egna upplevelser och vill även här påpeka vikten av kompetens i samtal med barn med funktionsnedsättning som kommunicerar på alternativa sätt. Det andra förslaget innebär att IVO ges i uppdrag att särskilt följa upp kvaliteten i socialtjänstens handläggning rörande barn som utsatts för eller riskerar att utsättas för våld

(sida 829). Nämnden instämmer här särskilt i delen gällande att tillsynen ska synliggöra eventuella omotiverade skillnader i socialtjänstens hantering mellan olika grupper av barn, exempelvis utifrån kön, funktionsnedsättning, etnisk tillhörighet eller geografi. Forskning visar på att funktionsnedsättning är en riskfaktor i sig för att bli utsatt för våld och att det finns en generell utsatthet, samtidigt som det kan finnas utmaningar i att barn med funktionsnedsättning har svårare för att berätta eller uttrycka att man har varit utsatt för våld. Detta innebär att socialtjänsten måste ha verktyg för att kunna fånga upp våldsutsattheten även hos denna målgrupp, vilket ställer krav på god kunskap om kommunikation med dessa barn. Nämnden är därför positiv till att detta område särskilt lyfts fram och att eventuella omotiverade skillnader kan synliggöras som kan leda till positiv förflyttning på området och ett starkare skyddsnät för barnen.

Funktionsstödsnämnden är positiv till att Socialstyrelsen ges i uppdrag att kartlägga behovet av särskilt stöd och/eller kompetensutvecklingsinsatser riktade till personal inom elevhälsan i syfte att förbättra stöd och bemötande av elever vid händelser av våld i närområdet eller omgivningen (sida 842). Det är bra att uppdraget ska genomföras tillsammans med bland annat Specialpedagogiska skolmyndigheten och positivt att det lyfts fram att barn ska involveras i genomförandet. Nämnden instämmer i den viktiga roll som elevhälsan har i att ge stöd till barn som lever med våld i sitt närområde och att hög kompetens för att hantera dessa situationer är centralt i arbetet. Nämnden vill dock också lyfta möjligheten till att se över gränserna för elevhälsans uppdrag och undersöka förutsättningarna för om det bör utökas för att skapa ett större helhetsansvar (i likhet med barnhälsovården) med anledning av den viktiga roll de har i att upptäcka eventuell våldsutsatthet. Nämnden vill här också lyfta det stora behovet av resurser till elevhälsan.

Åtgärder och bedömningar kopplade till mål 4 ”Barns rättigheter i brottmålsprocessen ska tillgodoses” (sida 844–845):

Funktionsstödsnämnden är positiv till att flera av förslagen inom området har fokus på individanpassad information och stöd vid kommunikation. Ett exempel är förslaget om att utvärdera förhörsmetoden vid barnförhör och dess tillämpning (sida 851–852), där ett särskilt fokus ska läggas på att utreda de hinder som finns för barn som kommunicerar på alternativa sätt via exempelvis alternativ kompletterande kommunikation. Nämnden menar att det är en viktig utveckling att barn med funktionsnedsättning och andra särskilt sårbara grupper av barn synliggörs mer i brottmålsprocessen och att förutsättningarna stärks för barnen att bli sedda, förstådda och få den hjälp de har rätt till. De kunskapshöjande insatser som föreslås för landets barnförhørsledare och på barnförhørsledarutbildningen är därför centrala för denna utveckling. Nämnden vill dock lyfta att kunskapsinsatser i kommunikationsstöd och olika funktionsnedsättningar behöver vara både omfattande och kontinuerliga för att det ska ge effekt för barnen.

Funktionsstödsnämnden är positiv till kompletteringen i polislagen som innebär att Polismyndigheten tillsammans med Åklagarmyndigheten ska samverka med kommun och

region avseende barn som misstänks ha utsatts för våld (sida 89). Samverkan ska även bidra till att barnets behov av insatser från socialtjänsten och hälso- och sjukvården identifieras och tillgodoses. Liknande ”spegelskrivningar” föreslås i socialtjänstlagen och i hälso- och sjukvårdslagen (sida 95 och 97). Nämnden menar att dessa är viktiga förändringar som ger en utpekad riktning som förtydligar ansvaret för samverkan och som berörda aktörer kan hänvisa till vid behov. Vidare instämmer nämnden i de förtydliganden som görs i lagen om målsägandebiträde och genom dessa anger att ”Endast den som på grund av sina *särskilt* förvärvade kunskaper och erfarenheter *om våldsutsatthet och barnets rättigheter* och även i övrigt är särskilt lämplig för uppdraget får förordnas” (sida 90–91). En liknande skrivning föreslås i lagen om särskild företrädare för barn (sida 93–94). Nämnden menar att dessa ändringar kommer utgöra en viktig skillnad för barn som redan befinner sig i en utsatt och sårbar situation.

Åtgärder och bedömningar kopplade till mål 5 ”Kunskaps- och metodutvecklingen ska stärkas” (sida 889–890):

Funktionsstödsnämnden är positiv till förslagen som syftar till att stärka kunskaps- och metodutvecklingen, bland annat att barn ska ha en självklar roll inom kunskapsutvecklingen och att tillgången till kunskap ska öka. Utredningen lyfter särskilt behovet av att lösa befintliga utmaningar att nå barn som av olika anledningar riskerar att bli exkluderade från att medverka och för vilka särskilda insamlingsmetoder kan vara nödvändiga med anledning av exempelvis funktionsnedsättning (sida 892). Detta är positivt men nämnden vill särskilt poängtera vikten av att detta sker i praktiken. Att kunna följa hur levnadsvillkoren och våldsutsattheten för barn och unga med funktionsnedsättning ser ut och utvecklas är beroende av vilka underlag som finns tillgängliga. Förslaget om att våld mot barn ska utgöra ett eget ämnesområde inom den officiella statistiken (sida 897) är därför bra men behöver innefatta ett tydligt funktionsrättsperspektiv. Det saknas idag generellt sett jämförbar statistik där barn och unga med funktionsnedsättning går att urskilja, vilket försvårar en fördjupad kunskap om likheter och skillnader i barns och ungas levnadsvillkor och våldsutsatthet (beskrivs bland annat i rapporten ”Hinder och möjligheter för ett inkluderande barnrättsarbete” från Myndigheten för delaktighet, 2020). Löses inte denna utmaning menar nämnden att det kan medföra att åtgärder och insatser genomförs utan att behov och förutsättningar hos vissa barn och unga har uppmärksammats.

Ordförande

.....
Roko Kursar (L)
.....

Ansvarig utredare

.....
Helena Paulsson
.....

[Här anges om det inkommit reservationer/särskilda yttranden]

